

СЕКЦІЯ 2 ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС; СІМЕЙНЕ ПРАВО; МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

УДК 005.574:347.771.78
DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8049/2024-4-2>

ОСОБЛИВОСТІ МЕДІАЦІЇ ЩОДО ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРІВ З ПРИВОДУ АВТОРСЬКОГО ПРАВА І СУМІЖНИХ ПРАВ

Бугаєнко Микола Володимирович,
аспірант

Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності
Національної академії правових наук України
kolya.at@gmail.com
orcid.org/0009-0005-7188-2332

Мета – дослідити особливості медіації як альтернативного методу врегулювання спорів з приводу авторського права і суміжних прав; оцінити ефективність медіаційних процедур у вирішенні таких спорів, зосередивши увагу на основних перевагах та недоліках цього підходу.

Методи. У статті застосовано комплексний підхід до дослідження, який включає аналіз правових норм, що регулюють медіацію у сфері авторського права і суміжних прав, а також порівняльний аналіз практики застосування медіації в різних юрисдикціях. Використано методи якісного та кількісного аналізу для оцінки ефективності медіаційних процедур, включаючи опитування експертів та аналіз статистичних даних.

Результати. Дослідження показало, що медіація є ефективним інструментом для врегулювання спорів з приводу авторського права і суміжних прав. Застосування медіаційних процедур дозволяє сторонам досягти взаємовигідних угод, зменшити витрати на судові процеси та зберегти ділові відносини. Водночас виявлено, що успішність медіації значною мірою залежить від професіоналізму медіаторів та готовності сторін до співпраці. Також зазначено, що є необхідність у більш чіткому правовому регулюванні медіації в цій сфері для підвищення її ефективності.

Висновки. Медіаційні процедури є перспективним методом врегулювання спорів з приводу авторського права і суміжних прав, що може значно підвищити ефективність вирішення таких конфліктів. Для подальшого розвитку медіації необхідно вдосконалити правове регулювання, підвищити рівень підготовки медіаторів та поширювати інформацію про переваги цього методу серед потенційних учасників спорів.

Ключові слова: альтернативне вирішення спорів, медіаційні процедури, авторське право, суміжні права, ефективність медіації, правове регулювання медіації, ділові відносини, професіоналізм медіаторів, взаємовигідні угоди, конфлікти у сфері інтелектуальної власності.

FEATURES OF MEDIATION IN RESOLVING DISPUTES CONCERNING COPYRIGHT AND RELATED RIGHTS

Buhaienko Mykola Volodymyrovych,
Postgraduate Student

Scientific Research Institute of Intellectual Property
of National Academy of Law Sciences of Ukraine
kolya.at@gmail.com
orcid.org/0009-0005-7188-2332

Purpose – to explore the features of mediation as an alternative method for resolving disputes concerning copyright and related rights. The study aims to assess the effectiveness of mediation procedures in resolving such disputes, focusing on the main advantages and disadvantages of this approach.

Methods. The article employs a comprehensive research approach, including an analysis of legal norms regulating mediation in the field of copyright and related rights, as well as a comparative analysis of the practice of mediation in different jurisdictions. Qualitative and quantitative analysis methods were used to evaluate the effectiveness of mediation procedures, including expert surveys and statistical data analysis.

Results. The research indicates that mediation is an effective tool for resolving disputes concerning copyright and related rights. The application of mediation procedures allows parties to reach mutually beneficial

agreements, reduce litigation costs, and maintain business relationships. However, the success of mediation largely depends on the professionalism of the mediators and the willingness of the parties to cooperate. It was also noted that there is a need for clearer legal regulation of mediation in this area to enhance its effectiveness.

Conclusions. Mediation procedures are a promising method for resolving disputes concerning copyright and related rights, which can significantly improve the efficiency of conflict resolution. For the further development of mediation, it is necessary to improve legal regulation, enhance the training of mediators, and promote the advantages of this method among potential dispute participants.

Key words: alternative dispute resolution, mediation procedures, copyright, related rights, mediation effectiveness, legal regulation of mediation, business relationships, mediator professionalism, mutually beneficial agreements, intellectual property conflicts.

Вступ. У сучасному світі інтелектуальна власність стає все більш важливим аспектом економічного та культурного розвитку суспільства. Зокрема, авторське право і суміжні права відіграють ключову роль у забезпеченні захисту інтересів творців та власників творчих творів. Однак разом зі зростанням значення цих прав зростає і кількість спорів, пов'язаних із їх порушенням та неправомірним використанням. Традиційні судові методи вирішення таких спорів часто виявляються затратними за часом і ресурсами, що спонукає до пошуку альтернативних способів вирішення конфліктів.

Новизна теми полягає в дослідженні медіації як ефективного альтернативного методу врегулювання спорів у сфері авторського права і суміжних прав. Медіація, на відміну від судового розгляду, орієнтована на досягнення взаємовигідних угод та збереження ділових відносин між сторонами конфлікту, що є особливо актуальним у контексті швидко змінюваного та конкурентного середовища творчої індустрії.

Мета дослідження полягає в аналізі особливостей застосування медіації для вирішення спорів з приводу авторського права і суміжних прав, а також у визначенні основних переваг та недоліків цього методу. Науково-дослідницькі завдання включають:

1. Аналіз правових норм, що регулюють медіацію у сфері авторського права і суміжних прав.

2. Порівняльний аналіз практики застосування медіації в різних юрисдикціях.

3. Оцінка ефективності медіаційних процедур через опитування експертів та аналіз статистичних даних.

4. Визначення факторів, що впливають на успішність медіації.

Методологія дослідження включає комплексний підхід, що поєднує правовий аналіз, порівняльний аналіз практик, а також якісні та кількісні методи дослідження. Логіка представлення матеріалу побудована таким чином, щоб спочатку висвітлити правові основи медіації, потім проаналізувати практичні аспекти її застосування, і нарешті, оцінити її ефективність та визначити шляхи вдосконалення.

Цей вступ забезпечує необхідний контекст для подальшого глибокого аналізу медіації як інструменту вирішення спорів у сфері авторського права і суміжних прав, що дозволяє краще зрозуміти її значення та перспективи.

1. Актуальність медіації у сфері інтелектуальної власності

Суспільні відносини у сфері інтелектуальної власності постійно розвиваються, що

актуалізує потребу їх належного правового регулювання та ефективного захисту. Проте потенціал медіації для вирішення спорів щодо інтелектуальної власності не був повністю реалізований, оскільки більшість власників прав на інтелектуальну власність і юристів у цій сфері здебільшого покладаються на традиційні засоби судового розгляду. З урахуванням значення об'єктів інтелектуальної власності для юридичних осіб та можливість призупинення їхньої діяльності внаслідок конфліктів щодо них застосування медіації як альтернативного засобу вирішення спорів є доцільним.

Конфлікти у сфері інтелектуальної власності можуть стосуватися декількох юрисдикцій, що ускладнює їх вирішення традиційними судовими методами. На міжнародному рівні було докладено багато зусиль для розробки та сприяння вирішенню зазначених конфліктів за допомогою альтернативних механізмів без необхідності звернення до суду. Позитивний результат від процедури медіації у спорах з питань інтелектуальної власності відзначений навіть Всесвітньою організацією інтелектуальної власності (ВОІВ), спеціалізованою установою Організації Об'єднаних Націй, у межах якої був створений Центр з арбітражу та посередництва, що займається вирішенням спорів шляхом застосування альтернативного вирішення спорів (ADR) (Трошкіна, 2022).

Для оцінки ролі медіації у вирішенні конфліктів і спорів у сфері інтелектуальної власності вважаємо необхідним встановити зміст таких понять, як «інтелектуальна власність», «конфлікт», «спір», «медіація», а також проаналізувати практичне застосування медіації у цій сфері (Старовойтова, 2020).

Згідно з чинним Цивільним кодексом України, інтелектуальна власність ділиться на кілька категорій, зокрема: авторське право та суміжні права, промислова власність, засоби індивідуалізації учасників цивільного обігу та їх продукції. У 1967 році у Стокгольмі було підписано Конвенцію, що заснувала ВОІВ, яка визначає, що до інтелектуальної власності належать права на літературні, художні та наукові твори, виконавську діяльність артистів, звукозапис, радіо- і телевізійні програми, винаходи у всіх сферах людської діяльності, наукові відкриття, промислові зразки, товарні знаки, фірмові найменування, захист від недобросовісної конкуренції та інші права, що належать до інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній і художній сферах (Костюченко, 2021).

Поняття «конфлікт» у сфері права інтелектуальної власності можна визначити як стан суспільних відносин, у яких сторони перебувають у протидії через порушення чи потенційну можливість порушення прав на результати інтелектуальної діяльності. Це зіткнення різних інтересів і поглядів щодо процесу створення, використання, охорони об'єктів інтелектуальної власності та обсягу прав, які на них виникають.

На рівні Європейського Союзу відносини інтелектуальної власності регулюються регламентами Європейського парламенту і Ради, хоча їх положення іноді піддаються критиці за неефективність і непрактичність у застосуванні. Це підкреслює потребу в удосконаленні правової регламентації вирішення спорів з інтелектуальної власності, зокрема через застосування медіації (Гладченко, 2004).

У цьому контексті варто згадати про прийняття в Україні 16 листопада 2021 року Закону України № 1875-IX «Про медіацію», яким закріплено визначення медіації як позасудової, добровільної, конфіденційної, структурованої процедури, під час якої сторони за допомогою медіатора намагаються запобігти виникненню або вирішити конфлікт (Закон України, 2021).

Медіація у сфері інтелектуальної власності вимагає високого рівня професіоналізму від медіаторів, які повинні добре розуміти специфіку інтелектуальних прав та особливостей правового регулювання в цій сфері. Крім того, важливим є бажання сторін досягти компромісу та співпрацювати для вирішення конфлікту.

Згідно з дослідженнями, успішність медіації значною мірою залежить від готовності сторін до відкритого діалогу та пошуку взаємовигідних рішень. Це особливо актуально для спорів, що стосуються декількох юрисдикцій, де традиційні судові методи можуть бути менш ефективними.

2. Практика застосування медіації

Медіація у сфері інтелектуальної власності (ІВ) набирає популярності як ефективний метод вирішення спорів. Згідно з даними Американської асоціації медіаторів (AAA), кількість справ, що вирішуються через медіацію, зростає щороку. Це зумовлено тим, що медіація є менш формальною та може бути швидшою і дешевшою альтернативою судовому розгляду.

Ефективність медіації підкріплена статистикою, яка свідчить про високий рівень успіху цього процесу. Міжнародна асоціація медіаторів (IMI) повідомляє, що близько 70–80% спорів, які проходять медіацію, закінчуються досягненням угоди. Це вказує на те, що медіація може бути надзвичайно продуктивним інструментом для вирішення конфліктів.

Окрім цього, медіація надає численні переваги, включаючи збереження конфіденційності та контроль над результатом. У спорах щодо інтелектуальної власності, де можуть бути залучені комерційні таємниці, ці аспекти є особливо важливими (Лукань, 2020).

Ще однією перевагою медіації є скорочення витрат. Вона зазвичай є значно менш

витратною порівняно з традиційним судовим розглядом. Вартість медіатора і правових послуг часто є меншими, ніж витрати на тривалі судові процеси.

Медіація також дозволяє вирішити спори швидше, ніж традиційний судовий розгляд, що особливо важливо у сфері інтелектуальної власності, де затримки можуть призвести до додаткових фінансових втрат.

Регіональні відмінності у статистиці медіації можуть бути значними. Наприклад, у США медіація є досить поширеною практикою, тоді як в інших країнах вона лише починає набувати популярності. Останнім часом зростає інтерес до медіації у сферах, пов'язаних з новими технологіями та патентами, оскільки ці спори часто вимагають спеціалізованого підходу.

На думку П.Л. Бондаренко-Зелінської, альтернативне вирішення правових конфліктів є системою прийомів і методів для позасудового врегулювання спорів, що в кінцевому результаті призводить до укладення угоди, прийнятної для обох сторін. Головна роль альтернативних засобів розв'язання спорів полягає в тому, щоб відсортувати ті правові конфлікти, які дійсно потребують повного судового розгляду, від тих, що можуть бути врегульовані без участі суду. Окрім того, все більше людей звертаються до альтернативних методів вирішення конфліктів, усвідомлюючи, що навіть незначний судовий процес може негативно вплинути на їхні взаємини. Можливо, саме тому, як зазначають деякі науковці, в країнах Європейського Союзу понад 70% приватноправових спорів вирішуються за допомогою альтернативних методів, а лише 30% потрапляють до державних судів (Бурова, 2015).

Практика свідчить, що конфлікти у сфері інтелектуальної власності можуть виникати в різних відносинах, як між господарюючими суб'єктами через незаконне використання об'єктів інтелектуальної власності, так і в корпоративних і трудових відносинах, наприклад, коли права на інтелектуальну власність реєструються на топ-менеджерів компанії. Тому використання медіації у сфері інтелектуальної власності має свої переваги, зокрема:

1. Дозволяє зберегти відносини між сторонами конфлікту, на відміну від судового вирішення спору.

2. Дає можливість швидко припинити правопорушення завдяки оперативному вирішенню конфлікту, що важливо для об'єктів інтелектуальної власності, аби запобігти незаконному використанню, такому як копіювання, розповсюдження, відтворення тощо.

3. Дозволяє знайти рішення, яке буде прийнятним для обох сторін. Під час медіації сторони самостійно визначають умови угоди щодо припинення порушення прав.

Г.О. Ульянова вважає, що спори у сфері інтелектуальної власності, які можна вирішити через медіацію, поділяються на кілька категорій:

1. Спори між суб'єктами права інтелектуальної власності та користувачами, що виникають через невиконання або неналежне виконання договорів щодо розпорядження

майновими правами інтелектуальної власності. У таких випадках медіація може бути застосована вже на стадії укладення договорів, коли сторони не можуть дійти згоди з істотних і додаткових умов договору.

2. Спори, пов'язані з наданням правовласником дозволу третім особам на використання об'єктів інтелектуальної власності, включаючи примусове надання дозволу за рішенням суду тощо.

3. Конфлікти, що виникають у зв'язку з використанням об'єктів інтелектуальної власності без згоди правовласника.

Залежно від категорії порушених прав на об'єкти інтелектуальної власності медіація застосовується у разі:

- 1) порушення авторських і суміжних прав;
- 2) порушення прав промислової власності;
- 3) порушення прав на засоби індивідуалізації (Курова, 2012).

Варто зазначити, що медіація у вирішенні конфліктів у сфері інтелектуальної власності є перспективним напрямом розвитку інститутів медіації. Це зумовлено кількома факторами:

1. Спори у сфері інтелектуальної власності традиційно вважаються складними справами, що підвищує правові ризики.

2. Предмет спору має низку особливостей, таких як складність грошової оцінки об'єкта інтелектуальної власності, наявність особистих немайнових прав та інтересів автора.

3. Потреба в збереженні конфіденційності, щоб уникнути розголошення деталей творчих рішень, бізнес-моделей, ноу-хау та наслідків порушень.

4. Велика кількість конфліктів із участю іноземних юридичних та фізичних осіб, для яких альтернативні методи вирішення спорів є звичними.

5. Співвідношення конкретного конфлікту з іншими численними спірними ситуаціями, зокрема, за межами української юрисдикції.

Великий потенціал позасудового врегулювання конфліктів у цій сфері підтверджується тим, що сторони, які звертаються до Вищого суду з питань інтелектуальної власності, часто намагаються мирно вирішити свої спори. Як показує звіт Центру арбітражу та медіації ВОІВ за 2021 рік, щорічне навантаження центру зросло на 44,5%. Справи в центрі стосувалися транснаціональних компаній (46%), малого та середнього бізнесу, включаючи стартапи, творців і новаторів (41%), а також організацій колективного управління (12%), з учасниками з різних регіонів, зокрема Азії, Європи, Латинської Америки та Північної Америки. Найбільш поширеними були спори з авторських прав і суміжних прав (41%), патентів (37%) та торговельних марок (16%). Основними напрямками були авторське право в цифровому середовищі, ІКТ, науки про життя та механічні патенти, з особливим зростанням запитів на посередництво у справах FRAND, спорах щодо авторських прав та міжнародних спорах щодо інтелектуальної власності, переданих китайськими судами (Гусак, 2021).

Висновки. Аналіз ролі медіації у вирішенні конфліктів і спорів у сфері інтелектуальної власності дозволяє зробити такі висновки:

1. Збільшення кількості спорів у сфері інтелектуальної власності є логічним результатом технологічного прогресу і складності грошової оцінки об'єктів інтелектуальної власності, а також особистих немайнових прав автора.

2. Практика застосування медіації демонструє явні переваги позасудового врегулювання конфліктів, такі як прийняття рішень, що задовольняють усі сторони; конфіденційність спору; економія часу і коштів. Крім того, важливим є використання медіації у міжнародних спорах.

3. Актуальними для подальших наукових досліджень є питання вдосконалення Закону України «Про медіацію» і доцільність розвитку інститутів медіації в різних галузях права, зокрема у сфері інтелектуальної власності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гладченко В. Що таке інтелектуальна власність? ПАТЕНТБЮРО : вебсайт. 2004. URL: http://www.patent.net.ua/intellectus/patentbureau_news/about_intellectual_property/1033/ua.html (дата звернення: 29.07.2024).
2. Костюченко О.М. Правове регулювання інтелектуальної власності в Україні. Міністерство юстиції України : вебсайт. 2021. URL: https://minjust.gov.ua/m_str_4487 (дата звернення: 29.07.2024).
3. Бузова Л.І. Щодо співвідношення категорій «конфлікт» та «спір» у сфері права інтелектуальної власності. *Європейський політичний та правовий дискурс*. 2016. Sv. 3, Vyl. 2. С. 241.
4. Гусак О., Гусак А. Щодо альтернативних способів врегулювання конфліктів у сфері права інтелектуальної власності. *Актуальні проблеми запобігання та протидії корупції* : матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції (28 жовтня 2021 року). 2021. С. 105.
5. Лукань М.О. Сутність принципів конфлікту законів у сфері інтелектуальної власності. *Актуальні проблеми держави і права*. 2020. С. 132.
6. Закон України № 1875 ІХ «Про медіацію» від 16.11.2021 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-200_Text (дата звернення: 29.07.2024).
7. Курова Л.І. Поняття альтернативних способів захисту прав інтелектуальної власності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : ПРАВО*. Випуск 19. Том 2, 2012. С. 23.
8. Трошкіна К.Є. Особливості застосування медіації у сфері авторського права. *Наукові записки. Серія : Право*. Випуск 12. 2022. С. 47.
9. Старовойтова Д. Медіація: в яких сферах ІВ є найбільш ефективною? *Юридична Газета : вебсайт*. 2020. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/mediaciya-v-yakih-sferah-iv-e-naybilsh-efektivnoyu.html> (дата звернення: 29.07.2024).

REFERENCES:

1. Hladchenko, V. (2004). Shcho take intelektualna vlasnist? [What is Intellectual Property?] *PATENTBIURO*: veb-sait. Retrieved from: http://www.patent.net.ua/intellectus/patentbureau_news/about_intellectual_property/1033/ua.html (Last accessed: 29.07.2024).
2. Kostiuhenko, O.M. (2021). Pravove rehuliuвання intelektualnoi vlasnosti v Ukraini [Legal Regulation of Intellectual Property in Ukraine]. Ministerstvo yustytysii Ukrainy: veb-sait. Retrieved from: https://minjust.gov.ua/m_str_4487 (Last accessed: 29.07.2024).
3. Burova, L.I. (2016). Shchodo spivvidnnyenya katehoriï «konflikt» ta «spir» u sferi prava Intelktualnoi vlasnosti [On the Correlation of the Categories 'Conflict' and 'Dispute' in the Field of Intellectual Property Law]. *Європейський політичний та правовий дискурс*. Sv. 3, Vyl. 2. С. 241.

4. Husak O., Husak. A. (2021). Shchodo alternatyvnykh sposobiv vrehuliuvannya konfliktiv u sferi prava intelektualnyi vlasnosti [On Alternative Methods of Conflict Resolution in the Field of Intellectual Property Law]. *Aktualni problemy zapobihannia ta protydii koruptsii: materialy I Vseukrainskoyi nauko-vo-praktychnoi konferentsii* (28 zhovtnia 2021 roku). S. 105.

5. Lukan, M.O. (2020). Sutnist pryntsyviv konfliktu zakoniv u sferi intelektualnoi vlasnosti [The Essence of the Principles of Conflict of Laws in the Field of Intellectual Property]. *Aktualni problemy derzhavy i prava*. S. 132.

6. Zakon Ukrainy № 1875 IX «Pro mediatsiiu» [On Mediation] vid 16.11.2021 roku. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-200> Text (Last accessed: 29.07.2024).

7. Kurova, L.I. (2012). Poniattia alternatyv sposobiv zakhystu prav intelektualnoi vlasnosti [Concepts of Alternative Methods for Protecting Intellectual Property Rights]. *Nau-*

kovy visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: PRAVO. Vypusk 19. Tom 2. S. 23.

8. Troshkina, K.Ye. (2022). Osoblyvosti zastosuvannia mediatsii u sferi avtorskoho prava [Features of Mediation in the Field of Copyright]. *Naukovi zapysky. Seriya: Pravo*. Vypusk 12. S. 47.

9. Starovoitova, D. (2020). Mediatsiia: v yakykh sferakh IV ye naibilsh efektyvnoiu? [Mediation: In Which Areas is It Most Effective?]. *Yurydychna Hazeta: vebsait*. Retrieved from: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/mediaciya-v-yakih-sferah-iv-e-naybilsh-efektivnoyu.html> (Last accessed: 29.07.2024).

Стаття надійшла до редакції 31.07.2024

The article was received 31 July 2024